

Wie hen vereenzelvigd met langharige barricadespringers die wiet roken, wordt best meteen wakker. We trokken met 90 jonge filosofen uit de hele wereld naar de Westhoek. Het werd een onderdompeling in oorlog en vrede, en we werden er zowaar een beetje hoopvol van.

"Ik ben een cartesians dualist", kondigde de jongen met het brilletje aan, waarna zijn vriend aan de overkant van de tafel hem afpoeierde met de woorden: "Ach, met jou valt gewoonweg niet te praten, Je bent een kantiaan, terwijl ik tot de Nietzsche-school behoor." Ik zat in Ieper, omringd door 90 jonge filosofen uit 44 landen. Of ik zin had om samen met hen een dagje Eerste Wereldoorlog te doen, hadden ze gevraagd. Strak plan, dacht ik, waarom niet? Maar toen ze me alle kanten van de filosofische kamer lieten zien, dacht ik nog maar één ding: wtf, dit zou toch een soort schoolreisje worden?

En zo begint het inderdaad. De 90 leerlingen uit de twee laatste jaren van het secundair onderwijs, deelnemers aan de Internationale Filosofie Olympiade, een essaywedstrijd die voor het eerst in België werd georganiseerd, zouden samen met hun begeleiders vanuit Gent een dagje naar West-Vlaanderen bussen, op zoek naar Wereldoorlog I. De dag voordien hebben ze hun essays geschreven en terwijl die beoordeeld worden door de jury kunnen ze hun tijd ook nuttig gebruiken, is wellicht het idee.

Wonderwel doen ze dat ook. Wie jonge filosofen nog steeds vereenzelvigd met langharige barricadespringers die wiet roken en etiketloze flessen rode wijn soldaat maken, wordt best meteen wakker. Dit lijkt wel de lokale Mensa-afdeling, realiseer ik me terwijl ik hier en daar ga meeluisteren naar de gesprekken die worden gevoerd. Een Oekraïner wordt door een Belgische leeftijdgenoot ingelicht over de vele regeringen die ons land rijk is en welke bestuurlijke moeilijkheden dit oplevert. De jongen haalt op zijn beurt zijn beste schoolkennis boven en blijkbaar leren ze in Kiev dat België een landbouwstaat is. Hij lijkt niet genoeg te krijgen van onze koeien en varkens.

Een uurtje op de bus zitten is ideaal om contacten te leggen, en dat doen de meesten dan ook vlot. Hier en daar zit er wel een verlegen meisje in de bundel Philosophy of War and Peace te lezen die ze allemaal hebben gekregen, maar de meesten hoppen vrolijk van de ene zetel naar de andere en maken kennis. De Poolse Livia zegt het zo: "Filosofie is fantastisch. Je leert hier veel bij, maar uiteindelijk zal ik toch meer de mensen onthouden dan wat ze hier vertelden. We worden stilaan één grote Facebook-groep."

Wegwijzers

De eerste stop is het Duitse oorlogskerkhof van Langemark-Poelkapelle. 44.000 soldaten liggen er begraven, van wie 25.000 in een massagraf. De anderen kregen een plaatsje onder eenvoudige zwart-grijze stenen, soms wel met 25 samen. Dit is een plek om de wonden te likken en te treuren. De jonge filosofen zijn merkbaar onder de indruk, zeker wanneer de gids vertelt hoe precies op die plek in oktober en november 1914 tijdens de Eerste Slag bij Ieper 3.000 onopgeleide Duitse jongens sneuvelden in hun strijd tegen geofende Britse militairen. Het kerkhof dankt er de naam Studentenfriedhof aan.

Ik word aangeklampt door de Japanner Tomoki. "Weet jij wat die wegwijzers betekenen?", vraagt hij. "En waarom er een naar Tokio wijst, met daarop het jaar 1995?" Ze wijzen naar de plaatsen waar sinds het einde van de Eerste Wereldoorlog gas is ingezet als wapen. Het recentst was dat in 2013 in Syrië, zo blijkt. "Ik dacht het al", zegt Tomoki. "Dat was die aanslag in de metro van Tokio, gepleegd door een religieuze sekte." Hij vertelt het alsof hij er zelf bij was, ook al was hij toen nog niet geboren.

Tomoki heeft alles te danken aan een leraar van wie hij in het vierde middelbaar les kreeg, zegt hij. Die heeft hem warm gemaakt voor filosofie en het onderwerp heeft hem nooit meer losgelaten. Vooral de zoektocht naar het goede leven houdt hem bezig. Het bezoek aan het kerkhof heeft een speciale betekenis voor hem. Hij woont immers in Hiroshima. "Wat ik me vooral afvraag, is of jullie hier anders omgaan met het gedenken van oorlogsslachtoffers dan wij in Japan. In Hiroshima hebben wij het herdenkingspark van de vrede, middenin de stad. Dat is helemaal anders, veel grootser en opzichtiger, heel erg open ook."

Terug op de bus raak ik in gesprek met de Duitse Sonja. "Goed thema hebben jullie gekozen", zegt ze, "oorlog en vrede. Heel actueel ook, zeker met de opkomst van extreemrechts in Europa, en nu ook in Duitsland." De herinnering aan de Eerste Wereldoorlog is in haar land bijna onbestaande, vertelt ze nog. Het nazisme en de Tweede Wereldoorlog waren zo ingrijpend dat die alles overschaduwden. Wanneer ik haar vraag of de filosofie de wereld moet veranderen, of eerder een bescheiden plaats dient in te nemen en zich tevreden moet stellen met het begrijpen ervan, is ze resoluut: "Veranderen natuurlijk. Voor ik mocht meedoen aan de Internationale Filosofie Olympiade moest ik deelnemen aan de nationale voorrondes. We dienden een essay te schrijven over de vraag of filosofie het leven makkelijker maakt. Nee, heb ik geantwoord. Makkelijker zeker niet, maar wel beter."

We worden onderbroken door twee Roemeense meisjes, Andreea en Theodora. "Precies", reageren ze bijna in koor, waarna de eerste doorgaat: "Wij willen de wereld redden, en dat kun je alleen door te filosoferen." "Ik ga volgend jaar internationaal recht en Arabisch studeren in Den Haag", voegt haar vriendin eraan toe. "Ik vind dat laatste eigenlijk een plicht. Wij leven zo dicht bij het Midden-Oosten en wij begrijpen die mensen niet. We snappen niet hoe beledigd ze zich voelen en hoe kwaad ze wel zijn. Iedereen vindt IS verschrikkelijk, ik ook, maar ergens begrijp ik dat een decennialang gegroeide frustratie tot terrorisme kan leiden. Het is een teken van zwakte, omdat de macht van de VS en de EU zo groot is."

Geen ingetogenheid

Onze tweede stop: Tyne Cot, vlak bij Passendale, het grootste Britse oorlogskerkhof van het Europese vasteland. Er liggen 12.000 Britten begraven en op de herdenkingsmuur achteraan staan de namen van nog eens 35.000 vermiste Britten en Nieuw-Zeelanders. Hier werd van juli tot november 1917 de Derde Slag om Ieper uitgevochten. Acht kilometer terreinwinst eiste 250.000 geallieerde

mensenlevens. Langs Duitse zijde vielen ook nog eens 200.000 slachtoffers. Met zijn uit witte Portlandsteen opgetrokken monumenten en trots overeind staande grafstenen geeft dit kerkhof een heel andere indruk dan zijn Duitse tegenhanger. Geen bomen, schaduw of ingetogenheid hier, maar wel imperiale trots. Dit zijn de mannen die voor jullie gevallen zijn: eer hen!

Tomoki denkt er het zijne van. "De Duitsers herdenken hun doden op hun manier en de Britten op de hunne", merkt hij op. "Voor beide valt iets te zeggen. Er is geen goede of slechte manier, je moet dat in zijn historische context bekijken. Enerzijds vind ik het raar dat iedere nationaliteit hier zijn eigen kerkhof heeft en men er niet - zoals in Hiroshima - voor heeft gekozen één grote herdenkingsplaats te maken. Wat ik dan wel weer heel goed vind, is dat iedere dode soldaat hier een naam heeft. Hier zijn echte mensen gevallen, individuen, en hun namen staan op de grafstenen of in de muur gebeiteld. Zoiets mis ik in Hiroshima."

Wanneer we onze reis verderzetten richting Ieper is het duidelijk stiller op de bus. Muisstil wordt het zelfs wanneer we stapvoets onder de Menenpoort doorrijden en de gids vertelt hoe daar de namen van bijna 55.000 vermiste Britse militairen op staan. Filosofen mogen dan wel over een groot verstand beschikken, denk ik, ze hebben ook een groot hart, en soms heb je beide nodig om van de wereld een betere plaats te maken.

Pizza is perfectie

De hele dag valt één groep jongeren op. Ze hangen duidelijk veel meer aan elkaar, ze praten meer en luider en je ziet meteen dat het er heftiger aan toegaat: de Belgische delegatie. Omdat België gastland is, mag het tien leerlingen afvaardigen. De andere landen maar twee. Gedurende een aantal woensdagnamiddagen zijn ze aan de Gentse universiteit gecoacht in filosofie en kregen ze les in het schrijven van een goed essay. Ze kennen elkaar als geen ander en weten wie welke filosofie aanhangt.

Vormen onze geest en ons lichaam een eenheid? Kunnen we de wereld wel echt kennen, of worden we beperkt door onze zintuigen? In hoeverre kun je de werkelijkheid met de wiskunde beschrijven? Het zijn vragen waarover ze uren kunnen doorgaan. Maar het gaat er natuurlijk niet altijd even ernstig aan toe. "Gisteravond zaten we te discussiëren over wat perfectie precies is", lacht Daan bijvoorbeeld. "We zijn tot de conclusie gekomen dat het een pizza is." Daan is een echte. Sinds zijn twaalfde leest hij filosofie en essays schrijven is zijn hobby. "Maar ik kijk ook naar Netflix", voegt hij eraan toe, "en op feestjes ben ik zelfs populair."

"Ik heb me gisteren in mijn essay gebogen over de vraag hoe betekenis ontstaat in onze wereld", vertelt Daan enthousiast, "Ik weet niet wat de jury ervan vond, maar ik heb het geïllustreerd met een surrealistisch verhaal over een muis, een kat en een olifant. Uiteindelijk beleeft de olifant de schrik van zijn leven en vreet de kat de muis op, maar waar het me om gaat, is dat mensen verhalen nodig hebben om zin te geven aan hun bestaan. Hoe kon ik dat beter illustreren dan met een verhaal?"

Het is dit soort filosofie dat we vandaag nodig hebben, denk ik terwijl we weer op weg zijn naar Gent. Niet die droge boekenkennis waar sommige van deze jongeren nog te veel aan vasthangen, maar gezonde nieuwsgierigheid in mens en wereld, en liefst nog met een knipoog ook. Opeens krijg ik weer hoop voor de toekomst.

Queens 'We will rock you' schalt keihard door de bus. Er wordt gelachen en gejoeld, en een van de Belgische kandidaten neemt zelfs de moeite om zijn buitenlandse collega's een woordje Nederlands te leren. Eén woordje, om precies te zijn, en dat zeggen ze dan ook allemaal vol overgave tegen de chauffeur bij het uitstappen: "Godverdomme". Uiteindelijk toch een beetje een schoolreisje dus.

MARNIX VERPLANCKE

Copyright © 2017 De Persgroep Publishing. Alle rechten voorbehouden